

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 7, Mart 2017, s. 30-48

Prof. Dr. Emin ATASOY

Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölümü
eatasoy@uludag.edu.tr

Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya
soykana@gmail.com

Doç. Dr. Elena GALAY

Department of Geography, Geographical Ecology Faculty, Belarusian State University, Minsk,
Belarus
e_galai@mail.ru

Beknur IZENBAYEV

PhD student of the Eurasian National University named after L. N. Gumilyov Department of
Geography, Astana, Kazakhstan
izenbaev84@mail.ru

ETNOCOĞRAFYA PENCERESİNDEN BELARUS CUMHURİYETİNDEKİ POLONYALILAR

Özet

Bu çalışmada Belarus Cumhuriyetinin etnik yapısı ve başlıca demografik özellikleri irdelenmiş, ayrıca zaman içinde cumhuriyet nüfusundaki etnik dağılımındaki değişimler tartışılmıştır. Çalışmanın ana konusu Belarus'ta yaşayan Polonyalı topluluğu olduğundan dolayı, İlk ve Orta Çağ döneminden XXI. Yüzyıla kadar ülkede yaşayan etnik Polonyalıların nitel ve nicel değişimi irdelenmiştir. Bu açıdan çalışma disiplinler arası bir araştırma olduğundan, tarihçiler, nüfus bilimciler, etnografar, sosyologlar ve coğrafyacılar için dikkat çekici tespitler sunmaktadır. Etnik kimliklerin tespiti karmaşık ve zordur, etnik tanımlama ve algılama ise siyasi, değişken ve görecelidir. Bu nedenle farklı kaynaklarda Polonya azınlığı ile ilgili farklı değerlendirmeler ve farklı sayısal tespitlerin olması doğaldır. Bugünkü Belarus

Cumhuriyetinde Ruslardan sonra en kalabalık azınlığı Polonyalılar oluşturmaktadırlar. Fakat araştırmada sunulan verilerde de görüldüğü gibi son yüzyılda Belarus nüfusu içinde Polonyalıların payı giderek azalmaktadır. Örneğin 1989 yılında Belarus'ta toplam 417 700 etnik Polonyalı yaşarken, bu sayı 2009 yılında 294 500 kişiye azalmış ve 2050 yılına kadar da 200 000'in altına düşeceği tahmin edilmektedir. Çalışmada hem bu nüfus azalışının nedenleri, hem de Polonyalıların Belarus sınırları içindeki coğrafi dağılışı sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belarus, Polonya, Etnik Yapı, Polonyalı Topluluğu

POLISH PEOPLE IN THE REPUBLIC OF BELARUS THROUGH ETHNOGEOGRAPHY

Abstracts

In this document, ethnicity of the Republic of Belarus and primal demographic characteristics are examined thoroughly. In addition, changes of ethnic distribution in time is discussed. Because the theme of this study is Polish people who live in Belarus, changes in quality and quantity of Polish people starting from the first and middle age until XXI. century. In that respect, this study presents remarkable facts to historians, geographers, sociologists, ethnographers and demographers since it is interdisciplinary. Determination of ethnical identities are complex and difficult. Ethnical characterisation and perception are rather political, relative or unstable. That's why there are different points of view considering Polish minority. In today's Republic of Belarus, Polish minority is the most crowded community after Russians. Yet it's crystal clear that Polish minority is decreasing through time, especially in the last century. For example, in 1989 there were 417.700 Polish people who live in Belarus; however, in 2009 their population was only 294,500. It is estimated that by 2050, their population will be under 200. 000. In this study the reasons of decrease of population and the place of Polish people in Belarus are examined thoroughly.

Keywords: Belarus, Poland, ethnicity, Polish people

Giriş

Belarus Cumhuriyeti Türkiye'de çok fazla bilinmeyen, dış ilişkilerin çok güçlü olmadığı, hakkında çok fazla bilimsel araştırma bulunmayan Postsovyet cumhuriyetlerden biridir. Belarus, Slav ve Batı medeniyeti kültürel değerlerinin; Ortodoks ve Katolik inançlarını benimseyen toplulukların; ekonomide devletçi ve liberal yaklaşımların; sosyalist ve kapitalist yaşam biçimlerinin ilginç bir şekilde harmanlandığı çelişkiler ülkesidir. Belarus dışında bu tür karakteristik özelliklere sahip başka bir Avrupa ülkesi olmadığı söylenebilir. Batı dünyasına meydan okuyan, komşu ülkelerle sık sık politik restleşmeler yaşayan ama kendi ulusal çıkarları ve değerleri konusunda aşırı hassas ve tavizsiz olan bu ülke kendi bildiği yolda ilerlerken bazıları

tarafından alkışlanmakta, bazıları tarafından ise sert eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle “görecelik” ve “değişkenlik” Belarus’un kültürünü, tarihini, siyasal yapısını ve ekonomik yaşamını algılamada çok önemli iki etkidir. Hem jeopolitik ve jeoekonomik tercihlerde, hem eğitim, sanat, iktisadi planlama veya gündelik yaşamda Belarus realitesini yansıtan “görecelik” ve “değişkenlik” kavramları, kardeş iki sihirli kelime olarak yan yana varlığını sürdürmektedirler.

Slav kökenli bir Doğu Avrupa ülkesi olarak bilinmesine karşın coğrafi konum olarak Orta Avrupa’da yer alan Belarus, neredeyse bütünüyle düzlük ve ovalardan oluştuğu için, Avrupa’nın en alçak ülkelerinden biridir. Öyle ki ülkenin ortalama yüksekliği sadece 160 metre olup, MinskayaVozvişenost kütlesi üzerinde yer alan ve 345 metre yüksekliğe sahip Dzerjinsk zirvesi ülkenin en yüksek noktasını oluşturmaktadır (Jmoydak 2009: 6-7). Dağ sıralarından, yüksek zirvelerden, sıcak kumsallardan ve deniz kıyısından yoksun olan bu ülkede, ormanlar, göller, düzlükler, geniş ovalar, akarsu vadileri, alçak tepelikler, bataklıklar, çayır ve meralar en yaygın fiziki coğrafya unsurlarıdır (Atasoy 2015: 504-506).

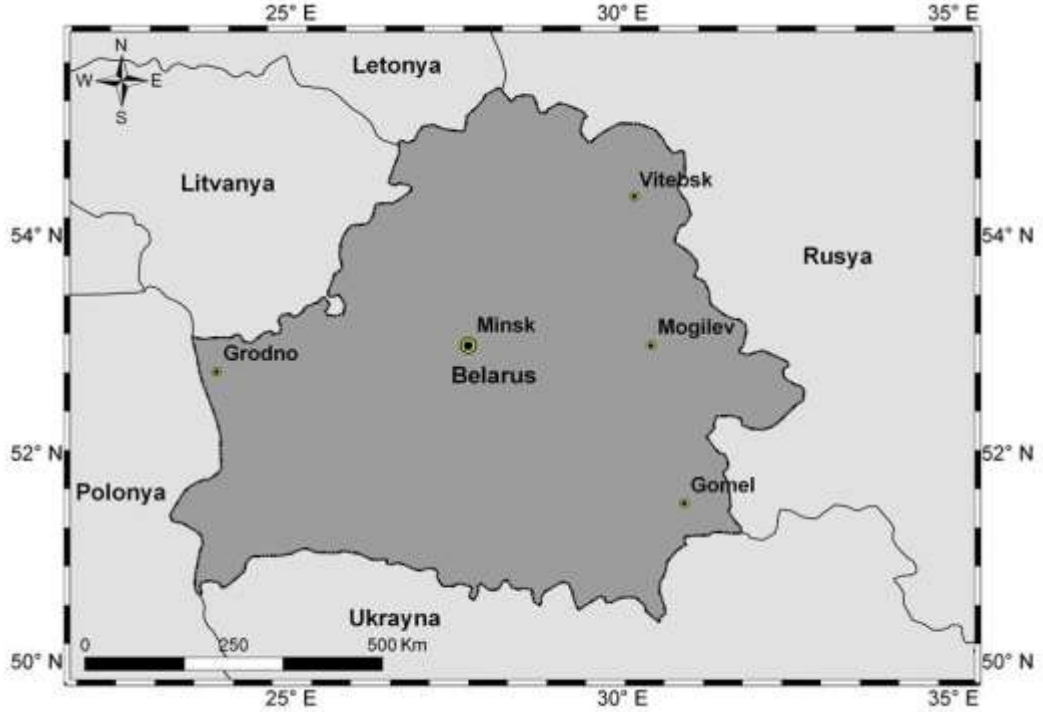
Belarus’un coğrafi ve jeopolitik konumu bu ülkenin siyasal, ekonomik ve kültürel özellikleri bakımından kendine özgü bazı karakteristik özellikler kazanmasında etkili olmuştur. Avrupa’nın en genç cumhuriyetlerden biri olan Belarus, aynı zamanda bu kıtada denize kıyısı olmayan en büyük karasal devlettir (Bakınız Harita 1). Hem Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri arasında, hem de Avrupa Birliği (AB) ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri arasında adeta tampon bir bölgede yer alan Belarus, transit geçişlere elverişli konumu, Slav bilincine önem veren toplum yapısı, zengin ve renkli ulusal kültürünün yanı sıra Rusya’ya olan siyasi ve ekonomik bağımlılığı ile diğer Eski Sovyet cumhuriyetlerden belirgin bir şekilde farklılaşmaktadır (Atasoy 2015: 545-547).

207600 km²’lik yüzölçümü ile Avrupa’nın 13’ncü, dünyanın ise 84’üncü en büyük ülkesi olan Belarus, doğu-batı yönünde 650 km, kuzey-güney yönünde ise 560 km uzunluğa sahiptir (Vanina, vd. 2011: 10-25). Belarus, idari yapı açısından 6 oblast (il) ve 118 rayondan (ilçe) oluşmaktadır. 1 Ocak 2012 tarihindeki verilere göre ülke sınırları içindeki yerleşmeler 112 kent, 92 kasaba ve 23389 köyde toplanmıştır (Zinovskiy vd. 2012: 5). Ülke nüfusunun yaklaşık %76’sı kentsel¹ ve %24’ü de kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. 2012 yılında kuruluşunun 945 yılını kutlayan başkent Minsk², 9 ilçeden oluşmakta, ayrıca 320 km² yüzölçümüne ve 1,9 milyon nüfusa sahip bir metropol kenttir (Atasoy 2015: 504-506).

¹Belarus’taki kentsel yerleşmeler grubu içinde hem şehir hem kasaba yerleşmeleri yer almaktadır.

² Minsk kenti tek başına ülke nüfusunun yaklaşık %20’sini barındıran Belarus’un siyasi, kültürel, eğitim, turizm, ulaşım ve iktisadi merkezidir.

Harita 1: Belarus Cumhuriyetinin Coğrafi Konumu

Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Bulgaristan'da görülen Balkan kültürel-jeopolitik mozaik, Belarus'ta Baltık-Slav mozaığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı tarihsel dönemlerde Belarus halkının bazen Litvanya Büyük Düklüğü, bazen Rus Çarlığı, bazen Polonya devlet sınırları içinde varlığını sürdürmesi, bu mozaığın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Polonya-Rusya-Litvanya karışımı bir sosyo-kültürel kokteyl hazırlanmış olsa kuşkusuz adı Belarus kokteyli olurdu. Gerçekten de Belarus tarihi ve kültürü, Belarus siyasal yaşamı bu üç komşu ülkenin değerleri ve karakteristikleri ile adeta iç içe geçmiş durumdadır.³ Bir başka anlamıyla, Rusya, Polonya ve Litvanya üçlüsü Belarus devletinin kültürel, tarihsel, ekonomik ve siyasal kaderini en çok etkilemiş ülke grubunu oluştururken; İsveç, Ukrayna, Letonya ve Almanya ise Belarus üzerinde etkili olmuş ikincil ülke grubunu oluşturmaktadırlar (Atasoy 2015: 566-570).

XX. yüzyılda bazen Polonya, bazen Rusya, bazen ise Alman orduları tarafından işgal edilen Belarus, son yüzyılda bu üç büyük ülkenin ekonomik, kültürel ve siyasal etkilerinde kalmıştır. Dahası bu üç ülke Belarus'un hem sınırlarını ve büyüklüğünü, hem siyasi ve idari yapısını, hem de jeopolitik ve jeoekonomik tercihlerini doğrudan belirleyerek, Belarus ulusunun kendi geleceğini tayin hakkını gasp etmişlerdir. Bu nedenle kapitalizm-sosyalizm, doğu-batı, Rusya-Polonya ikilemi son yüzyıl Belarus tarihinde hep var olmuşlar ve daima bu ülkenin

³Belarus tarihi ile ilgili bakınız: Goluboviç, V. İ.,Bohan, Y. N., "İstoriyaBelarusi v Kontekste MirovihTsvivilizatsiy", İzdatelstvoEkoperspektiva, Minsk, 2011

siyasal kaderini tayin etmişlerdir. Son çeyrek yüzyılda bunlara AB-Rusya ve NATO-BDT gibi yeni siyasal ikilemler eklenmiştir. Lukaşenko sonrası dönemde Belarus ulusunun, yüzünü, NATO ve AB üyeliğine mi yoksa Rusya ve BDT'ye mi çevireceğini şimdiden söylemek imkânsızdır.

1. Belarus Nüfusunun Etnik Yapısı

Sosyalist-devletçi ekonomiden serbest piyasaya geçişte yaşanan politik ve ekonomik çalkantılar, Belarus'ta aile kurumunu ve ulusal demografik yapıyı olumsuz etkileyerek bazı ciddi beşeri sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyalizmden kapitalizme olan sancılı geçiş döneminde Belarus halkının yoksullaşması, derin sosyo-psikolojik ve ekonomik sorunlarla yüzleşmesi, ayrıca istihdam ve gelecek belirsizliğine kapılması var olan beşeri sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Geçiş döneminde ülke genelinde bir yandan ahlaki ve psikolojik çöküntü yaşanmış, diğer yandan da ebeveynlerin ve çocukların değer öncelikleri değişmiştir. Nikâhsız birlikteliklerin ve intihar olaylarının artması, kimsesiz öksüz çocukların ve yalnız yaşayan yetişkinlerin artması, boşanma oranları ile kürtajların yaygınlaşması son çeyrek yüzyılda Belarus'ta gözlenen demografik krizin başlıca göstergeleridir.⁴

Tablo 1:1996-2011 Döneminde Belarus Cumhuriyeti'nin Başlıca Demografik Özellikleri (<http://www.belstat.gov.by>)

Demografik Yapı	1996	2001	2004	2007	2010	2011
Toplam Nüfus (1000 kişi)	10 177	9 957	9 763	9 579	9 500	9 481
Erkek Nüfus (1000 kişi)	4 767	4 668	4 562	4 461	4 418	4 408
Kadın Nüfus (1000 kişi)	5 410	5 289	5 201	5 118	5 082	5 073
Kentsel Nüfus Oranı (%)	68,1	70,1	71,4	72,7	74,5	75,1
Kırsal Nüfus Oranı (%)	31,9	29,9	28,6	27,3	25,5	24,9
Yıllık Nüfus Kaybı (Bin Kişi)	-37,6	-48,6	-51,1	-29,4	-29,1	-25,9
Doğum Oranı (Binde)	9,9	9,2	9,1	10,8	11,4	11,5
Ölüm Oranı (Binde)	13,1	14,1	14,4	13,9	14,4	14,3
Doğal Nüfus Artış Hızı (Binde)	-3,2	-4,9	-5,3	-3,1	-3,0	-2,8

Tablo 1'de de görüldüğü gibi 1996-2011 döneminde Belarus toplam nüfusu 10,1 milyondan 9,5 milyona azalmış, aynı dönemde kentsel nüfus oranı %68,1'den %75,1'e yükselmiş, doğal

⁴ Daha fazla bilgi için bakınız: Atasoy, E. "Belarus Cumhuriyetinin Başlıca Beşeri ve Demografik Sorunları", Demografi Yazıları, MKM Yayınları, Bursa, 2013, s. 91-137

nüfus artışı ise binde -3,2 iken binde -2,8 olmuştur, böylece ulusal nüfus her yıl yaklaşık 25 000-30 000 azalmıştır.

Hem Karadeniz ve Baltık denizi havzaları arasında, hem de Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında geçiş sahasında yer alan Belarus, dünyanın en kalabalık nüfuslu Slav ülkelerinden biridir. Bugünkü Belarus Cumhuriyeti etnik ve dinsel çatışmaların olmadığı, 130'dan fazla etnik topluluğun barış, huzur ve hoşgörü içinde yaşadığı bir güven ve istikrar adasıdır. Belarus, Ortodoks Hristiyan ve Slav nüfusun egemen olduğu ve az sayıda da olsa Türk, Tatar, Türkmen, Kazak, Azeri ve Kırgız gibi Müslüman azınlıkların yaşadıkları bir Postsovyet Cumhuriyetidir. Ülke nüfusunun %84'ünü etnik Belarus'lar ve en az %97'sini Rus, Polonyalı ve Ukraynalı gibi Slav topluluklar oluşturduklarından dolayı etno-kültürel yapı bakımından Belarus Avrupa'nın göreceli homojen ülkelerinden birisidir (Atasoy 2015: 597-599).

XXI. yüzyılın başında Belarus Cumhuriyetinin nüfus yapısında dikkat çeken başlıca olumsuz değişimler şunlardır:⁵

- Ulusal nüfusun giderek azalması ve önlenemeyen negatif nüfus artışı.
- Ölüm oranlarının doğum oranlarını aşması sonucunda çeyrek yüzyıldan fazla süren depopulasyon süreci⁶.
- Kadın nüfusunun erkek nüfusa göre belirgin nicel üstünlüğü.
- İlk evlilik yaşının yükselmesi ve önlenemeyen yüksek boşanma oranları.
- Yaygınlaşan yoksulluk ve önlenemeyen yüksek intihar oranları.
- Kentsel nüfusun artışı ve kırsal nüfusun azalışı.
- Evlilik dışı doğumların, kürtajların ve kimsesiz çocuk sayısının tehlikeli yükselişi.
- Erken evliliklerin ve erken doğumların yaygın olması.
- Sigara, uyuşturucu ve alkol bağımlı sayısının artışı,
- Aylık gelir, refah seviyesi ve yaşam kalitesinin düşüklüğü.

Tablo 2:1979-2009 Döneminde Belarus Cumhuriyeti'nin Etnik Yapısı (1000 kişi)⁷

Etnik Toplu- luk	1979	1989	1999	2009
Belarus	7 568,0	7 904,6	8 159,1	7 957,3
	%79,4	%77,9	%81,2	%83,7

⁵ Daha fazla bilgi için bakınız: Atasoy, E. "Beşeri Sorunlar Kısacasında Belarus", Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları, Sentez Yayınları, Bursa, 2015, s. 504-544

⁶ Bir ülkede ölüm oranlarının doğum oranlarını aşması sonucunda yaşanan negatif nüfus artışı sonucunda ulusal nüfusun azalışı bazı bilim adamları tarafından depopulasyon olarak tanımlanmıştır.

⁷Zinovskiy, V. İ.,Palkovskaya, E. M., "Belarus v Tsifrah 2012. StatistiçeskiySpravoçnik", NatsionalnyStatistiçeskiyKomitetRespublikaBelarus, Minsk, 2012, s. 14

Rus	1 134,1	1 342,1	1 141,7	785,1
	%11,9	%13,2	%11,4	%8,3
Polonyalı	403,2	417,7	395,7	294,5
	%4,2	%4,1	%3,9	%3,1
Ukraynalı	231,0	291,0	237,0	158,7
	%2,4	%2,9	%2,4	%1,7
Yahudi	135,4	112,0	27,8	12,9
	%1,4	%1,1	%0,3	%0,1
Toplam	9 532,5	10 151,8	10 045,2	9 503,8
Nüfus	%100	%100	%100	%100

Belarus Cumhuriyeti sınırları içinde 130'dan fazla millet ve etnik azınlık yaşamaktadır. Fakat ülkede büyük ve kalabalık dinsel ve etnik topluluklar değil, küçük ve dağınık etnik ve dinsel azınlıklar egemendirler. 2009 yılında ülke nüfusunun %83,7'sini Belaruslar, %8,3'ünü Ruslar, %3,1'ini Polonyalılar, %1,7'sini Ukraynalılar ve %0,1'ini Yahudiler oluşturmaktadırlar (Tablo 2). Bir başka anlatımla ulusal nüfusunun yaklaşık %97'sini Belarus, Rus, Polonyalı ve Ukraynalı gibi Slav topluluklar oluşturmaktadırlar. Bu nedenle egemen Slav nüfus kimliği homojen bir ulusal kültür yaratmıştır denilebilir. Çift kültürlü ve çift dilli bir ülke olan Belarus'ta iki resmi dil vardır: Belarusça ve Rusça. Fakat halkın büyük bir bölümü Rusça konuştuğundan dolayı, Belarus dili çok daha az yaygındır.⁸ Örneğin yapılan araştırmalarda ülke nüfusunun sadece %23'ünün gündelik iletişim ve konuşmalarda Belarus dilini kullandıklarını belirtmişlerdir.⁹ Ayrıca ulusal nüfusun etnik dağılımına bakıldığında sadece 4 milletin (Belarus, Rus, Polonyalı ve Ukraynalı) nüfusları 100 000'den fazladır ve sadece 6 milletin (Yahudi, Ermeni, Tatar, Çingene, Azeri ve Litvanyalı) nüfusları 5 000'den fazla ve 100 000'den azdır (Tablo 3).

Son yarım yüzyılda Belarus sınırları içinde yaşayan bazı milletlerin ve azınlıkların sayısı artarken bazıları azalmıştır. Örneğin 1979-2009 döneminde ülke içindeki etnik Belarus'ların toplam ulusal nüfus içindeki oranı %79,4'ten %83,7'ye yükselmiş, oysa aynı dönemde Rusların

⁸ Avrupa'da kendi ana dilini gündelik yaşamda, medyada, kamusal alanda ve eğitimde kullanmayan ve başka ülkelerin resmi dilini kullanan ülke yok denecek kadar azdır. Belarus bu konuda belki de nadir görülen örneklerden biri olup, ülke genelinde halkın büyük bir bölümü kendi ana dili olan Belarusçayı tercih etmeyerek ve yaygın kullanılmayarak, onun yerine Rus dilini tercih edenlerdendir.

⁹Brilevskiy, M. N., Smolyakov, G. S., "GeografiyaBelarusi", İzdatelskiyDom "NarodnayaAsveta", Minsk, 2012, s. 173

oranı %11,9'dan %8,3'e, Polonyalıların oranı %4,2'den %3,1'e, Ukraynalıların oranı %2,4'ten %1,7'ye ve Yahudilerin oranı da %1,4'ten %0,1'e azalmıştır (Tablo 2). Bir başka deyişle etnik Belaruslar dışında ülkede yaşayan en kalabalık 4 etnik topluluğun tümünün nüfusu farklı oranlarda da olsa azalma trendi göstermiştir. Rus, Polonyalı, Ukraynalı ve Yahudi toplulukların gönüllü asimilasyona maruz kalmaları ve zamanla Belarus etnik kimliğini benimsemeleri, ayrıca ülke dışına yönelen dış göçler bu azalışın başlıca iki nedenidir. Ayrıca 1999-2009 döneminde ülke sınırları içindeki Çinlilerin nüfusu 20 kat, Arapların sayısı 2,7 kat ve Türkmenlerin sayısı da 2,3 kat artmıştır. Fakat bu azınlıkların toplam sayıları çok küçük olduğundan dolayı ulusal ölçekte Belarus nüfusunun etnik dağılımını pek etkilememektedirler.¹⁰

Tablo 3: Belarus Cumhuriyeti Nüfusunun Etnik Dağılımı (2009 Yılı)¹¹

Etnik Topluluk	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus
Belarus	7 957 252	3 716 458	4 240 794	5 812 984	2 144 268
Rus	785 084	346 450	438 634	666 437	118 647
Polonyalı	294 549	130 615	163 934	180 905	113 644
Ukraynalı	158 723	71 615	87 108	122 550	36 173
Yahudi	12 926	6 692	6 234	12 611	315
Ermeni	8 512	5 013	3 499	6 165	2 347
Tatar	7 316	3 399	3 917	6 061	1 255
Çingene	7 079	3 409	3 670	4 800	2 279
Azeri	5 567	3 807	1 760	4 426	1 141
Litvanyalı	5 087	2 711	2 376	3 291	1 796
Moldavyalı	3 465	1 812	1 653	2 100	1 365
Toplam	9 503 807	4 420 039	5 083 768	7 064 529	2 439 278

¹⁰Brilevskiy, M. N., Smolyakov, G. S., "GeografiyaBelarusi", İzdatelskiyDom "NarodnayaAsveta", Minsk, 2012, s. 173

¹¹Kosteviç, İ. A., *İzuçajemBelarus. StatistikaDlyaŞkolnikov*, NatsionalnyStatistiçeskiyKomitetRespublikiBelarus, İzdatelstvo "Adukatsiya i Vıyhavanne", Minsk, 2012, s. 27

Tablo 3'te de görüldüğü gibi Ruslar ve Polonyalılar Belarus'ta yaşayan en kalabalık Slav toplulukları oluşturmaktadırlar. Belarus sınırları içinde yaşayan Polonyalı toplulukla ilgili aşağıdaki temel özellikler dikkat çekmektedir:

- A) Etnik Polonyalılar Belarus ve Rus halklarından sonra Belarus Cumhuriyetinin üçüncü en büyük etnik unsurunu ve Ruslardan sonra ülkenin ikinci en kalabalık azınlığını oluşturmaktadırlar.
- B) Son yarım yüzyılda Polonyalı nüfusta hem mutlak hem oransal bir azalma gözlenmektedir. Örneğin 1979 yılında Belarus'ta yaşayan Polonyalıların sayısı 403 200 kişi iken 2009 yılında bu sayı 294 500'e azalmıştır. Aynı dönemde Belarus ulusal nüfus içinde etnik Polonyalıların payı %4,2'den %3,1'e azalmıştır (Tablo 2). Bu demografik erimenin birkaç nedeni vardır. Etnik kökenli Belaruslarla yapılan evlilikler sonucunda devam eden gönüllü asimilasyon ve bazı Polonya kökenlilerin kendini Belaruslu olarak tanımlamaları bunun birinci nedenidir. Polonya kökenlilerin ABD, Kanada ve Batı Avrupa ülkelerine yönelik devam eden dış göçleri bunun ikinci önemli nedenidir. Polonya kökenli ailelere Polonya Cumhuriyetinin kucak açıp Polonya kimlik kartı daha sonra ise Polonya vatandaşlığı vermesi üçüncü nedenidir. Polonya kökenli aileler arasında düşük doğurganlık ve negatif doğal artışı bu olayların dördüncü nedenidir.
- C) 2009 Yılında Belarus Cumhuriyeti nüfusunun etnik dağılımını gösteren Tablo 3'e baktığımızda ülke sınırları içinde yaşayan toplam 294 549 etnik Polonyalının daha az sayıda erkeklerden (130 615 kişi) ve daha yüksek sayıda kadınlardan (163 934) oluştuğu görülmektedir. Aynı dönemde kentsel yerleşmelerde yaşayan Polonyalı sayısı 180 905 iken kırsal yerleşmelerde yaşayan Polonyalı sayısının 113 644 olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka anlatımla Belarus sınırları içinde yaşayan Polonyalıların büyük bölümünü kadınlar ve şehirliler oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ana konusu etnoğrafya penceresinden Belarus'ta yaşayan etnik Polonyalılar olduğundan dolayı aşağıdaki satırlarda Belarus sınırları içinde yaşayan Polonya topluluğunun tarihsel gelişimi irdelenmiştir.

2. Belarus'taki Etnik Polonyalılar

2.1. İlk ve Ortaçağ Dönemi

Belarus sınırları içindeki Volkovsk ve Novogrudok yakınlarında ortaya çıkarılan arkeolojik eserler VI – VIII yüzyılda bu yörelerde Doğu Slav ve Batı Slav toplulukları arasında etnik, politik ve sosyo-kültürel etkileşimin olduğunu kanıtlamaktadır. XI-XIII yüzyılda özellikle bugünkü Güney Belarus topraklarında keşfedilen arkeolojik kalıntılar Doğu Slav ve Batı Slav toplulukları arasındaki etkileşimin sürdürüldüğünü kanıtlamaktadır. Dregoviçi, Rus, Volin ve Mazovets toplulukları arasındaki kültürel etkileşim Drogiçin kasabası yakınlarındaki arkeolojik bulgularda çok açık bir şekilde gözlenmektedir.¹²

¹²Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *Kto jivet v Belarusi, İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012, s. 332-334*

XI yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen ve bugün Minsk yöresinde yer alan tarihi taş tapınak Belarus toprakları üzerindeki Polonya kültür etkisini en iyi kanıtlayan tarihi eserlerden biridir. Bu döneme özgü tuğladan yapılmış kilise ve tapınlardan farklı olarak sadece blok taşlardan yapılmış bu mimari eser Polonyalı mimarlar tarafından planlanmış ve XI yüzyılın 80'li yıllarında inşa edilmiştir. Aslında XII ve XIII yüzyılda Gotik mimari ve Polonya kültür etkisinde bugünkü Batı Belarus topraklarında kalan Brest, Kemenets, Grodno, Turov ve Novogrudok yörelerinde çok sayıda taş kule ve taş tapınak inşa edilmiştir. Tarihi belgeler incelendiğinde XI ve XII yüzyılda bugünkü Polonya ve Belarus topraklarında ortaya çıkan küçük prenslikler arasında genel olarak savaş ve çatışmalardan çok barış ve huzur ortamının var olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Doğu Slav ve Batı Slav toplulukları ile Polonya ve Rus prenslikleri arasında akraba evliliklerin ve siyasi işbirliğinin egemen olduğunu göstermektedir. XIV -XVII yüzyılda yüzbinlerce Polonyalı aile doğuya göç ederek bugünkü Batı ve Güney Belarus topraklarına yerleşmeye başlamıştır. Yeni gelen Polonyalı göçmenler yerli Belarus yerleşmelerden uzak kendi kırsal yerleşmelerini oluşturmaya başlamışlar ve bu yerleşmeler genelde kurucu ailenin veya sülalenin adını taşımışlardır: Hodoki, Nedaşka, Razdeloviçi gibi.

XVI ve XVII yüzyılda bugünkü Belarus topraklarına gelip yerleşen Polonyalı göçmenler kendi kültürünü, kendi gelenek-göreneklerini ve kendi inançlarını da birlikte taşıdıklarından dolayı Belarus topluluğu tarafından etnik asimilasyona uğramamışlardır. Özellikle Katolik mezhebi, Leh dili ve Roma-Katolik kültürüne sıkıca sarılmaları onları Ortodoks Belaruslardan ayıran en güçlü kültürel öge olmuştur. Belarus bilim uzmanları XVI ve XVII yüzyılda bugünkü Belarus topraklarına gelip yerleşen Polonyalı göçmenlere "zagorodnayaşyahta" yani "kırsal seçkinler" adını vermişlerdir. Polonya'dan gelen bu kırsal seçkinler arasında en kalabalık etnik topluluğu Mazurlar oluşturmaktadırlar ve bunların en çok Pripyat vadisi ve Polesie bölgesinde yerleştikleri bilinmektedir. Folklor, dil ve din gibi üç temel unsur Belarus'taki Polonyalı göçmenlerin ayrıcalıklı bir seçkinler topluluğuna dönüşmelerini sağlayan en önemli üç kültür unsurudur. Ormancılık, madencilik, hayvancılık ve bitkisel üretim faaliyetleri Polonyalı göçmenlerin en çok çalıştıkları iktisadi alanlar olmuşlardır. Yukarı Dneper vadisi, Bug vadisi, bugünkü Polesie, bugünkü Güney ve Batı Belarus toprakları Polonyalı göçmenlerin en çok yerleştikleri Belarus bölgeleri olmuşlardır.¹³

Polonya-Litvanya krallığı (1569-1795) döneminde devlet yöneticileri, memurlar, yüksek mahkemeler, kilise yöneticileri, yüksek tabaka mensupları neredeyse tümü Lehçe konuşuyordu ve yavaş yavaş Lehçe Polonya-Litvanya krallığının tümünde egemen olmuştu. Leh dilinin Bugünkü Belarus topraklarına hızla yayılmasını Katolik mezhebinin de yayılmasını tetiklemiş ve Belarus'ta çok sayıda Katolik kilise açılmıştır. Yoksul köylüler Belarusça, Litvanca, Rusça ve Ukraynaca konuşurken zenginlerin, yöneticilerin ve devlet yetkililerin Lehçe konuşmaları bu dile, bu kültüre özenmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle birçok Belarus bilim uzmanı özellikle XVII yüzyılda kendi ülkelerinde Polonyalılaştırma sürecinin hızlandığını ve Katolik

¹³ Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşevlev, V. S., *Ktojiwet v Belarusi*, İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012, s. 336-337

mezhebin giderek yaygınlaştığını belirtmektedirler. Belarus bilim uzmanlarına göre XIX yüzyılın ilk yarısında Polonyalılaştırma sürecinin Litvanyalılar arasında daha hızlı, yerli Belarus halkı arasında ise daha yavaş sürdüğünü belirtmektedirler. Örneğin 1829 yılındaki nüfus sayımı verilerine göre Grodno vilayetindeki nüfusun %33'ü Katolik, %40 Doğu Katolik Kilisesi (Uniat Mensupları)¹⁴ ve sadece %10'u Ortodoks Hristiyan mezhebi mensupları oldukları tespit edilmiştir.¹⁵

XIX yüzyılda Çarlık Rusya yetkilileri Katolik mezhebinin yayılmasını ve Polonyalılaştırma sürecini engellemek için bir dizi önlem içerikli kararlar almışlardır. Örneğin 1831 yılında okul, hastane, muhtarlık gibi kamu binalarında ve resmi devlet yazışmalarında Leh dilinin kullanılması yasaklanmış, 1836 yılında ise tüm okullarda Leh dilinin ayrı bir ders olarak okutulması yasaklanmıştır. 1860-1865 döneminde bugünkü Belarus topraklarında faaliyet gösteren birçok Katolik din merkezi ve Katolik kilisesi kapatılmış veya yıkılmıştır. Etnik Polonyalıların devlet kadrosundaki etkileri azaltılmaya çalışılmış, ayrıca yönetici olarak yükselmeleri engellenmiştir.¹⁶ Leh dilinin kültürel etkisini azaltmak amacıyla Rus yöneticiler 1869 yılında dini merkezlerde ve kiliselerde Rus dilinde ayin yapılmasına izin vermişlerdir. Bunun sonucunda 1870 yılında Minsk vilayetindeki 52 kiliseden 32'sinde Rus dili kullanılmaya başlanmıştır. Kilisede görevli din adamlarının etnik Polonyalı olmaları ve Rus dilini yeterince bilmemeleri de kiliselerde Rus dilini yaygınlaşmasında çok büyük bir engel teşkil etmiştir. Özetle Rus yetkililer ve devlet yöneticileri XIX yüzyılın sonunda bugünkü Belarus topraklarında hem Katolik mezhebinin hem de Polonyalı kültür etkilerinin yaygınlaşmasını önlemek için çok büyük çaba harcamışlardır.

1897 yılında Rusya İmparatorluğu sınırları içinde yapılan ulusal nüfus sayımı o dönemin etnik yapısını yansıtmaya açısından büyük öneme sahiptir. 1897 yılında o zamanki Belarus topraklarında Grodno vilayeti nüfusunun %10,1'i, Vilensk vilayeti nüfusunun %15,3'ü, Minsk vilayeti nüfusunun %3,0'ü, Vitebsk vilayeti nüfusunun %2,5'i ve Mogilev vilayeti nüfusunun %1,0'i etnik Polonyalılarından oluştuğu tespit edilmiştir. Bu dönemde Belarus topraklarında yaşayan eğitim ve kültür düzeyi en yüksek toplulukların başında Ruslar, Yahudiler ve Polonyalılar gelmektedir. Bir başka anlatımla etnik Polonyalıların mesleki becerileri, yabancı dil bilgisi ve okullaşma oranları yerli Belarus halkından çok daha üst düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Vilno veya bugünkü adıyla Vilnius kenti Polonya kültürünün ve etnik Polonyalıların adeta merkezi durumundadır. Örneğin 1897 yılında Vilno nüfusunun %31,1'i etnik Polonyalılarından oluştuğu anlaşılmaktadır.¹⁷

¹⁴Doğu Katolik Kilisesi Hristiyanlıkta kendi ayin biçimlerini, dillerini koruyan ama Papa'nın otoritesini kabul eden Ortodoks ve Doğu Ortodoks kiliselerine Doğu Katolik Kiliseleri (veya Uniat Kiliseler) denir.

¹⁵ Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *Ktojiwet v Belarusi*, İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012, s. 341

¹⁶ Polonya ve Rusya'nın Belarus topraklarına yönelik jeopolitik hedefleri, siyasi ve ekonomik talepleri geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir.

¹⁷ Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *Ktojiwet v Belarusi*, İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012, s. 343

2.2. XIX ve XX Yüzyıl Dönemi

1860-1920 döneminde Belarus topraklarına yönelik üçüncü büyük Polonyalı göç dalgası yaşanmıştır. Bu dönemde Belarus'a yerleşen Polonyalı göçmenlerin büyük bir bölümünü topraksız köylüler oluşturmaktadırlar. Bu yoksul topraksız ailelerin büyük bir bölümü zengin Belarus ailelerin yanında çiftlik ve ziraat işlerinde çalıştırılmak üzere işe alınmıştır. Belarus bilim literatürüne bu göçmenler "Hateçkovih" olarak adlandırılmışlardır. "Komaroviçi Köyleri" başlıklı bilimsel araştırmasında yazar Elenski gelen Polonyalıların yerli halkla pek evlilik yapmadıklarını, kolay kolay asimile olmadıklarını, çalışmaya ve özellikle eğitime çok önem verdiklerini belirtmiştir.¹⁸

Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden Polonya-Rusya Savaşı Belarus Cumhuriyetine bir dizi negatif sosyo-ekonomik ve jeopolitik sonuçlar doğurmuştur. Hem 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması hem de 18 Mart 1921 tarihinde imzalanan Riga Antlaşması ile Belarus'un bölünmüşlüğü büyük siyasal aktörler ve güçlü devletler tarafından onaylanmıştır. Fakat bu iki antlaşmanın doğurduğu politik sonuçlar Polonya ile Belarus arasındaki toprak ve nüfus anlaşmazlığının bugünlere kadar sürmesinin de temelini atmıştır. XX yüzyılın başında Batı Belarus toprakları Polonya devletine verilmiş ve bu topraklarda bir dizi etnik, ekonomik, kültürel, siyasi ve demografik değişim yaşanmıştır.¹⁹

1920-1930 döneminde Belarus topraklarına yönelik dördüncü büyük Polonyalı göç dalgası yaşanmıştır. Bu dönemde daha çok memur, doktor, öğretmen gibi aydın aileler Belarus'a göç edip yerleşmişlerdir. Bu dönemde Batı Belarus nüfusunun önemli bir bölümünü Polonyalılar oluşturmuştur. Gelen Polonyalı göçmenlerin yoksul Belarus halkını Polonyalılaştırmak amacıyla yoğun asimilasyon faaliyetleri yürüttüklerini iddia eden bugünkü Milliyetçi Belarus yazar ve bilim uzmanları, bazen kasıtlı olarak Belarus topraklarındaki Polonyalı nüfus oranlarını daha düşük göstermektedirler. Belarus uzmanlarına göre sadece 1920-1930 döneminde Batı Belarus'a yerleştirilen etnik Polonyalıların sayısı 30 000 civarındadır. Bu dönemde yaklaşık 400 Belarus okulu kapatılmış, 15 Belarus gazetesinin yayın faaliyetleri durdurulmuş ve Belarus vatandaşlarına yönelik Polonyalılaştırma süreci tüm hızıyla sürmüştür.²⁰

¹⁸ Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşevlev, V. S., *Ktojiwet v Belarusi*, İzdatelstvoBelaruskayaNauka, Minsk, 2012, s. 338

¹⁹ Polonyalı ve Belaruslu bilim uzmanlarının iki ülkeyi ilgilendiren siyasi, ekonomik, tarihi ve soso-kültürel olaylara kendi pencerelerinden farklı açılardan bakmaları ve kendi ulusal çıkarlarını savunmaları ve bunun sonucunda birbirlerine zıt tezler savunmaları beklenen ve doğal bir sonuçtur. Tarih, siyaset ve jeopolitik her şeyden önce göreceli, değişken ve taraflıdır. Bu açıdan Belarus Cumhuriyetinde yaşayan Polonya azınlığı ile ilgili yazı yazılması hem çok zor, hem de bu yazıların tamamen tarafsız ve hatasız olması neredeyse imkansızdır.

²⁰ Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Atasoy, E., Şenşekerci, E., *Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2015, s. 39-45

1920-1940 Döneminde BSSC'nde yaşayan Polonyalı topluluğun durumu maddeler halinde şöyle özetlenebilir:²¹

- 1920-1930 döneminde Belarus'ta yaşayan tüm etnik topluluklar arasında Polonyalılar, Yahudiler, Litvanyalılar ve Ruslar en kalabalık olanlarıdır. 1926 nüfus sayımına göre Belarus sınırları içinde yaşayan etnik Polonyalıların sayısı 97 500 olup, bu topluluğun özellikle ülkenin batı bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.
- 1 Ocak 1919 tarihinde Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (BSSC) ve yaklaşık iki ay sonra da Litvanya- Belarus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Litbel SSC) kurulmuştur. Bir yaşındaki genç Belarus Cumhuriyeti 3 cumhuriyet dönemi yaşamış ve daha da önemlisi SSCB'nin bir siyasi parçası olarak 70 yıllık sosyalist serüveni başlamıştır.²² Aslında 1920-1930 dönemi Belarus'ta yaşayan Polonyalılar için en huzurlu en özgürlükçü dönemdir, çünkü bu dönemde en geniş eğitim ve kültürel haklara sahip olmuşlar çok sayıda gazete ve dergiyi kendi dillerinde yayınlamışlardır.
- 1920-1930 döneminde yayınlanan "Mlot", "Gwiazda Młodzieży", "Szturmowiec Kojdanowszczyzny" gazeteleri Polonyalıların kültürel bilinçlenmesinde, etnik bütünleşmesinde ve eğitim aydınlanmasında büyük rol oynamıştır. Leh dilinde Minsk kentinde yayınlanan "Orka" edebiyat çevreleri için bir kültürel çekim merkezi olmuştur. Belarus yazarlar birliğinin bir parçası olarak Polonyalı yazarlar derneği kurulmuş ve Vlodzimej-Kovalskiy (1912-1937) başkanlığında edebiyat ve kültürel faaliyetlerde bulunmuştur. 1929 yılında Belarus Devlet Tiyatrosuna bağlı olarak Polonya Gezici Tiyatrosu kurulmuş ve Leh dilinde gösterilere başlamıştır. Fakat 1935 yılında bu tiyatronun faaliyetleri durdurulmuştur.
- Bu dönemde Belarus Komünist Partisi Genel Merkezine bağlı olarak Polonya Komünist Partisi alt kanadı kurulmuş ve "Polbyuro" adı altında faaliyetlerini sürdürmüştür. Belarus sınırları içinde özellikle de etnik Polonyalıların yoğunlaştığı yörelerde 40'tan fazla "Sovyet Köy Merkezi" kurulmuş. Ayrıca 1935 yılına kadar Belarus Devlet Üniversitelerinde Polonya dilinin öğretilmesi için öğretmenler yetiştirilmiş ve bu konuda özel bölümler kurulmuştur. Tüm bu eğitim ve kültürel faaliyetlerin Sovyet sosyalist-ateist ideolojisi doğrultusunda yürütülmesinden dolayı Katolik inancı güçlü olan etnik Polonyalılar için hoşnutsuzluğa ve negatif tepkilere yol açmıştır.
- 1930-1940 döneminde bugünkü Batı Belarus yörelerinde Polonya kültürünün ve Leh dilinin geniş halk kitleleri arasında yaygınlaşması genelde ya Katolik kilise ve din görevlileri vasıtasıyla ya da okullar ve eğitim-kültür kurumları vasıtasıyla olmuştur. Örneğin 1937-1938 eğitim-öğretim yılında bugünkü Batı Belarus yörelerinde Leh dilinde eğitim veren toplam 4421 ilköğretim okulunda 546 600 öğrenci ve 54 lisede 15 900 öğrenci öğrenimine devam etmiştir. Aynı dönemde bu bölgede sadece 5 Belarus okulunda sadece

²¹Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *Kto živet v Belarusi, İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012, s. 344-347*

²² Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Atasoy, E., Şenşekerci, E., *Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2015, s. 40-46

500 öğrenci öğrenim görmüştür. Birçok Belarus ailesinin çocuklarını bilinçli olarak Polonyalı okullara göndermeleri Leh dilini bir üst dil, Polonya kültürünü de bir üst kültür olarak görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Eğitim kurumlarında Leh dilinin bu denli yaygın olması bir yandan yerli Belarus nüfusun gönüllü asimilasyona maruz kalmasına yol açmış, diğer yandan da Leh dilini bilmek iş bulma, sınıf atlama ve kariyer basamaklarını tırmanmada olumlu bir etken olmuştur. Belarus bilim uzmanları tam bu dönemde çok önemli bir sosyo-kültürel ayrıntıya dikkat çekmektedirler. 1920-1940 döneminde Belarus sınırları içinde yaşayan binlerce etnik Polonyalı için artık anavatan Belarus değil Polonya olmuştur. Bir başka anlatımla etnik ve kültürel aidiyet onların vatandaşlık aidiyetini de belirlemeye başlamış ve yaşadıkları Belarus yerine hiç görmedikleri Polonya'yı kendi vatanları olarak tercih etmeye başlamışlardır. Batı Belarus yörelerinde yaşayan Katolik Belaruslular Belarus dilinde konuşmalarına rağmen büyük bir bölümü kendilerini Polonya ve Katolik dünyasının bir parçası olarak görmeye başlamışlar ve Belarus etnik kimliğinden giderek uzaklaşmışlardır. Leh dilinin ve Katolik kilisenin bu etno-kültürel değişimde çok büyük rol oynadığı su götürmez bir gerçektir. Belarus Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan etnik Polonyalılarda görülen bu siyasi ve etno-kültürel arayışlar bugün de tüm hızıyla sürmektedir. Bugün de Belarus'ta yaşayan yüzlerce etnik Polonyalı Belarus'u terk edip Polonya'da çalışma ve yerleşme arayışlarını sürdürmektedirler. Bu nedenle Belarus'ta yaşayan etnik Polonyalıların bir bölümünde vatan arayışı ile etno-kültürel ikilem bugün de devam etmektedir.²³

- 1930'lı yılların başında Belarus hükümeti tarafından etnik Polonyalılara karşı bir dizi siyasi yaptırım, kültürel sindirme, etnik baskı, politik sürgün gibi istenmeyen politikalar görülmeye başlanmıştır. Bir başka anlatımla 1919-1920 döneminde başlayan etnik ve kültürel hoşgörü dönemi sona ermiş ve etnik Belaruslular ile etnik Polonyalılar arasında rekabet ve üstünlük yarışı dönemi başlamıştır. Bu dönemde yüzlerce aile zorla Rusya'ya ve özellikle de Sibirya'ya sürgün edilmiş, birçok aydın Polonyalı öldürülmüş, dahası çok sayıda Polonya kökenli kültürel ve siyasi dernek veya vakıf yasaklanmış ya da faaliyetleri hükümet tarafından durdurulmuştur. İkinci Dünya Savaşına kadar Belarus sınırları içinde faaliyet gösteren tüm Polonya kökenli dernek ve toplumsal kuruluş, tüm önemli Katolik kiliseler ve dinsel mekânlar yasaklanmış veya kapatılmıştır.

2.3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İkinci Dünya Savaşının bitiminden sonra Polonya Cumhuriyeti ile SSCB arasında yapılan resmi antlaşmalar sonucunda Belarus'ta yaşayan etnik Polonyalılardan 274 200'ü Polonya cumhuriyetine göç etmiştir. 1955-1959 döneminde bu nüfus mübadelesinin ikinci aşaması gerçekleştirilmiş ve sonuçta 1945-1959 döneminde yaklaşık 400 000 etnik Polonyalı Belarus'tan Polonya'ya göç etmiştir. Göç eden etnik Polonyalıların büyük bir bölümü Belarus'un batı bölgelerinde yer alan Grodno, Brest, Lida, Novogrudok, Kobrin, Oşmyan, Braslav, Mostovsk, Dyatlov, Stolbtsi ve Svisloç yörelerindedir. 1959 yılında Belarus cumhuriyetinde yaşayan etnik

²³ Bu değerlendirmeler ve tespitler 2010-2016 döneminde bu makalenin yazarlarından birisi olan Atasoy'un Belarus ve Polonya'ya yapmış olduğu çok sayıda ziyaret, nitel araştırma ve saha gözlemleri sonucunda olgunlaşmış ve araştırmacının kendi bireysel görüşlerini yansıtmaktadır.

Polonyalıların sayısı 538 800 olup, bunlardan 332 400'ü yani %61,7'si Grodnooblastında yaşamaktadırlar. Aslında SSCB döneminde etnik Polonyalıların toplam Belarus nüfusu içindeki oranı sürekli azalmıştır: 1959 yılında %6,7 iken, 1970 yılında 4,2'ye, 1989 yılında 4,1'e ve 2009 yılında da 3,1'e azalmıştır. Bir başka anlatımla bugün Belarus Cumhuriyetinde yaşayan her 100 kişiden üçü Polonya kökenlidir.²⁴

SSCB döneminde Belarus'ta yaşayan etnik Polonyalıların eğitim ve kültürel hakları çok kısıtlanmış ve bu azınlığın açmış olduğu birçok siyasi, eğitim ve kültür kurumu yasaklanmış veya kapatılmıştır. 1947 yılında Grodno kentinde Leh dilinde eğitim veren ve Belarus sınırları içinde yer alan son okul kapatılmıştır. Leh dili ve Polonya kültürüne sahip çıkanlar vatan haini ve bölücü olarak adlandırılmış, bu nedenle siyasal baskılar neticesinde ana dili Lehçe olanların sayısı giderek azalmıştır. Örneğin 1959 yılındaki nüfus sayımında Belarus'ta yaşayan etnik Polonyalıların %49,9'u ana dili Lehçe olduğunu belirtirken bu oran 1989 yılında %13,3'e düşmüştür. Leh dilinden Rus ve Belarus diline geçiş birçok etnik Polonyalının kültürel, siyasal ve etnik kimliğini de etkilemiş ve sonuçta adım adım Polonyalı azınlığın Belaruslaşma süreci yaygınlaşmıştır. 1980-1990'lı yıllarda ise tersine bir süreç başlamış ve etnik Polonyalıların kendi köklerine, kendi diline ve kültürüne dönüşümü başlamıştır.

1980-2000 döneminde Belarus'ta faaliyette bulunan başlıca Polonya dernekleri ve özellikleri şöyle özetlenebilir:

- 1988 yılında Grodno kentinde Adam Mitskeviç adını taşıyan Polonya Kültür Derneği faaliyete başlamıştır. Daha sonra Lida, Ştuçin ve Volkovisk gibi şehirlerde de bu derneğin şubeleri açılmıştır.
- 1990 yılında Belarus Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteren ve Polonyalı azınlığın kaynaşmasını sağlayan tüm sanat, spor, siyaset ve kültür odaklı vakıf, dernek ve topluluklar birleşerek "Belarus'ta Yaşayan Polonyalılar Derneği" çatısı altında toplanmışlardır. Bugün Belarus'ta yaklaşık 40 yerleşim biriminde faaliyet gösteren bu dernek 25 000'den fazla etnik Polonyalıyı kapsamaktadır. Polonya Kökenli Hekimler Derneği, Polonya Kökenli Asker ve Subaylar Derneği, Sürgündeki Polonyalılar Derneği, Polonya Kökenli Gençler Derneği, Polonya Kökenli Entelektüeller Derneği bunlar arasında en etkili olanların başında gelirler. Ayrıca Belarus Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteren ve Polonyalı azınlığın kaynaşmasını sağlayan 40'tan fazla folklor, dans ve müzik derneği de vardır.
- Bugün Belarus Cumhuriyeti sınırları içinde 300'den fazla okulda 15 000'den fazla öğrenci Leh dilini öğrenmektedir. Grodno, Minsk, Brest, Novogrudok, Volkovisk gibi birçok şehirde Leh dilinde eğitim-öğretim gören özel sınıflar vardır. Hatta Grodno ve Volkovik gibi şehirlerde tüm dersleri tamamen Leh dilinde eğitim veren okullar açılmıştır.

²⁴ Daha detaylı bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *KtoJivet v Belarusi, İzdatelstvoBelaruskayaNauka, Minsk, 2012, s. 347-353*

- SSCB'nin dağılmasından sonra 1990'lı yıllarda Belarus'ta faaliyete geçen başlıca Polonya kültür dernekleri şunlardır: Minsk kentindeki Polonya Enstitüsü, 1996 yılında kurulmuş olan Polonyalı Eğitim-Kültür Derneği "PolskaMacierzSzkolna", 1995 yılında kurulmuş olan Prosveshtenie vb.
- 2006 yılında "Belarus" radyosunda Leh dilinde radyo yayınlarına başlaması Belarus'tayaşayan Polonyalılar için büyük kültürel önem taşımaktadır.

1999 yılında Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalı nüfusun ilçeler (rayon) bazında coğrafi dağılımlarına baktığımızda sadece Voronovsk ve Ştuçin ilçelerinde toplam nüfusun %50'den fazlasını etnik Polonyalılar oluşturmaktadır. Aynı nüfus sayımına göre Grodno, Zelva, Volkovisk ve Braslavilçelerinde toplam nüfusun %25-50 arasını etnik Polonyalılar oluşturmaktadır. Ayrıca Ostrovets, Oşmyan, Stolbtsi, İvie, Dyatlovo, Mostov, Berestovitsk ve Svisloç ilçe nüfuslarında yaşayan etnik Polonyalıların oranı %10 ile %25 arasındadır. Özetle Belarus cumhuriyetinin batısında yer alan ve Polonya-Litvanya devlet sınırına yakın mesafede uzanan ilçelerde etnik Polonyalıların oranı diğer yörelere göre çok daha yüksektir. 2009 nüfus sayımına göre Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların toplam sayısı 294 500 olup, Belarulusal nüfusun %3,1'ini oluşturmaktadırlar. Her ne kadar Belarus ve Rus topluluğundan sonra ülkenin en kalabalık üçüncü topluluğunu oluştursalar da 10 yıl gibi kısa bir sürede etnik Polonyalıların sayısı 101 200 kişi yani %25,6 azalmıştır.²⁵

Tablo 4'te de görüldüğü gibi bugünkü Belarus Cumhuriyetinde en çok etnik Polonyalı Grodnooblastında yaşamaktadır (230 800 kişi). Hatta Grodnooblastında yaşayan etnik Polonyalıların sayısı tüm diğer oblastların toplamından (yaklaşık 50 000 kişi) çok daha fazladır ve tek başına ülkede yaşayan Polonyalıların %78,4'ünü oluşturmaktadır. Özetle, bölge ve yöreler bazında etnik Polonyalıların dağılımı eşitsizlik gösterse de Belarus'un batı kesimlerinde daha fazla, diğer kesimlerde ise çok daha az Polonyalı yaşadığı Tablo 4'ten anlaşılmaktadır. Aynı tabloda da görüldüğü gibi Vitebsk hariç diğer bütün oblastlarda kentsel yerleşmelerde yaşayan Polonyalı sayısı kırsal yerleşmelerde yaşayanlardan daha fazladır. En az Polonyalı Gomel (1900 kişi) ve Mogilev (1700 kişi) oblastlarında yaşamaktadır.

Tablo 4 : Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların oblastalara(illere) göre dağılımı (2009 Yılı).²⁶

Oblastlar (İller)	Vitebsk	Grodno	Brest	Minsk	Mogilev	Gomel
Toplam Polonyalı ²⁷	11 100	230 800	17 500	17 900	1 700	1 900
Oblast Nüfusu	0,5 – 1,5	21'den	0,5 – 1,5	0,5'ten az	0,5'ten az	0,5'ten

²⁵ Daha detaylı bilgi için bakınız: Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *KtoJivet v Belarusi*, İzdatelstvoBelaruskayaNauka, Minsk, 2012, s. 347-353

²⁶ Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşev, V. S., *KtoJivet v Belarusi*, İzdatelstvoBelaruskayaNauka, Minsk, 2012, s. 333

²⁷ Oblast (İl) sınırları içinde yaşayan Polonya kökenlilerin (etnik Polonyalıların) toplam sayısını göstermektedir.

İçinde Polonyalı Nüfus Oranı ²⁸ (%)	arası	fazla	arası			az
Kırsal Nüfus Oranı ²⁹ (%)	53,1	39,2	35,6	37,5	13,8	20,8
Kentsel Nüfus Oranı ³⁰ (%)	46,9	60,8	64,4	62,5	86,2	79,2

1999 yılında yapılan nüfus sayımına göre Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların %16,5'i Lehçeyi, %67,1'i Belarus dilini ve %16,2'si Rus dilini anadil olarak kabul etmişlerdir. Görüldüğü gibi etnik Polonyalıların büyük bir bölümü Leh dilini bilmediklerinden ve kullanmadıklarından bu dili anadil olarak kabullenmemişlerdir. Yine 1999 yılında yapılan nüfus sayımına göre Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların sadece %4,7'si evde ve yaşadıkları ortamda Leh dilini kullandıklarını beyan etmişlerdir.

Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların cinsiyet dağılımına baktığımızda erkekler aleyhine bir demografik tablonun ortaya çıktığı görülecektir. Örneğin 1989 yılında yapılan nüfus sayımına göre Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların %45,1'i erkek ve %54,9'u kadındır. 1999 yılında yapılan nüfus sayımına göre bu oranlar %45,3 ve %54,7 olarak karşımıza çıkmaktadır. Özetle, son üç nüfus sayımının tümünde etnik Polonyalılar arasında kadın nüfusu erkek nüfustan sayıca daha büyük olmuştur. Evlenme boşanma oranlarına baktığımızda ise etnik Polonyalıların evlilik oranları Rus ve Belarus topluluklarına göre daha yüksek, boşanma oranları ise daha düşük oranda olduğu görülmektedir. Bir başka anlatımla Belarus'ta yaşayan tüm etnik topluluklar arasında en düşük boşanma oranları Polonyalılarda görülmektedir. Kültürel özellikler, gelenek-görenek ve özellikle sert Katolik kurallar etnik Polonyalılar arasında boşanmaları frenleyen en önemli etkenlerdir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Politik ve tarihsel çalkantılar, işsizlik ve gelir düşüklüğü, savaşlar ve çatışmalar, rejim değişikliği ve ekonomik istikrarsızlık, farklı dönemlerde farklı nedenlerle binlerce Polonyalı ailenin vatanlarını terk edip başka ülkelere göç etmelerine neden olmuştur. Bugün Polonya sınırları dışında yaşayan etnik Polonyalıların toplam sayısı 20 milyonu aştığı iddia edilmektedir. Sadece ABD'nde yaklaşık 10 milyon, Almanya'da yaklaşık 1,6 milyon, Brezilya ve Fransa'da da 1'er milyon Polonyalı yaşadığı iddia edilmektedir. Daha az sayıda da olsa Polonya diasporası Kanada, Belarus, Ukrayna, Litvanya, Avustralya, Arjantin, Büyük Britanya, Rusya İsveç ve Kazakis-

²⁸Oblast (İl) sınırları içinde toplam oblast nüfus içinde Polonya kökenlilerin (etnik Polonyalıların) oranını göstermektedir.

²⁹Oblast (İl) sınırları içinde yaşayan Polonya kökenlilerin (etnik Polonyalıların) % kaçını kırsal yerleşmelerde yaşadığını göstermektedir.

³⁰Oblast (İl) sınırları içinde yaşayan Polonya kökenlilerin (etnik Polonyalıların) % kaçını kentsel yerleşmelerde yaşadığını göstermektedir.

tan'da³¹ yaygındır. Çek Cumhuriyeti, Letonya, Belçika, Avusturya, İtalya ve Güney Afrika Cumhuriyetinde ise her birinde 50 000'den az etnik Polonyalı yaşamaktadır.³²Görüldüğü gibi Avrupa'dan Afrika'ya kadar, Asya'dan Güney Amerika kıtasına kadar dünyanın dört yanına Polonyalılar dağılmış durumda olsalar da Avrupa ve Kuzey Amerika kıtaları en yüksek Polonyalı nüfus barındıran ana karalardır.

Amerikan ve Batı Avrupa kaynaklarına göre bugün Belarus Cumhuriyetinde yaşayan etnik Polonyalıların sayısı 600 000 civarında olup, Belarus kaynaklarına göre bu sayı 300 000 civarındadır. Etnik kimliklerin tespiti karmaşık ve zordur, etnik tanımlama ve algılama ise siyasi, değişken ve görecelidir. Bu nedenle farklı kaynaklarda Polonya azınlığı ile ilgili farklı değerlendirmeler ve farklı sayısal tespitlerin olması doğaldır. Ama istatistiki değerler ne olursa olsun bugün Belarus Cumhuriyeti en kalabalık etnik Polonyalı barındıran ülke sıralamasında ilk 10'da yer almaktadır. Bugünkü Belarus Cumhuriyetinde Ruslardan sonra en kalabalık azınlığı Polonyalılar oluşturmaktadırlar. 1989 yılında Belarus'ta toplam 417 700 etnik Polonyalı yaşarken, bu sayı 2009 yılında 294 500'e kadar azalmış ve 2050 yılına kadar da 200 000'in altına düşeceği tahmin edilmektedir. 50-60 yıl gibi kısa bir zaman diliminde Belarus'ta yaşayan Polonyalıların yarı yarıya azalması irdelenmesi ve tartışılması gereken bir konudur. Önümüzdeki 30-40 yıl içinde Belarus'un BDT üyesinden çıkıp Avrupa Birliği üyesi ihtimalini düşünürsek demografik tablo daha da karamsar olacaktır. Olası bir AB üyeliği kuşkusuz binlerce Polonyalı ailenin Belarus'u terk edip Polonya ve diğer AB ülkelerine göç etmeleri ile sonuçlanacaktır. Bu nedenle Belarus topraklarındaki Polonyalı diasporası ile ilgili bilimsel öngörülerde veya gelecek tahminlerinde bulunmak için güvenilir ve geçerli delilerimizin olmadığı ortadadır.

KAYNAKLAR

- Atasoy, E. "Belarus Cumhuriyetinin Başlıca Beşeri ve Demografik Sorunları", Demografi Yazıları, MKM Yayınları, Bursa, 2013
- Atasoy, E. "Beşeri Sorunlar Kısacasında Belarus", Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları, Sentez Yayınları, Bursa, 2015
- Atasoy, E., Şenşekerci, E., "Tarihsel, Coğrafi ve Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Belarus", Sentez Yayıncılık, Bursa, 2015
- Atasoy E., Galay, E. Mazbaev, O. "İdari ve Bölgesel Coğrafya Perspektifinden Belarus Cumhuriyeti", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, İstanbul, 2014
- Atasoy E., Çalışkan, V. Galay, E., "Belarus'un Coğrafi Konumu ve Fiziki Coğrafya Özellikleri" Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 13, Sayı:1, 2014
- Atasoy, E. "Doğu Avrupa Ülke Araştırmaları", Sentez Yayınları, Bursa, 2015
- Brilevskiy, M. N., Smolyakov, G. S., "Geografiya Belarusi", İzdatelskiy Dom "Narodnaya Asveta", Minsk, 2012

³¹ Bu ülkelerden her birinde 100 000'den fazla etnik Polonyalı yaşamaktadır.

³² Daha fazla bilgi için bakınız: <http://culture.polishsite.us/articles/art79fr.htm>

Goluboviç, V. İ., Bohan, Y. N., "İstoriya Belarusi v Kontekste Mirovih Tsivilizatsiy", İzdatelstvo Ekoperspektiva, Minsk, 2011 <http://www.belstat.gov.by>

Imoydak, R. A., "Geografiya Belarusi Atlas", İzdatelskiy Dom "Çetirie Çetverti", Minsk, 2009

Kosteviç, İ. A., "İzuçaem Belarus. Statistika Dlya Şkolnikov", Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Respubliki Belarus, İzdatelstvo "Adukatsiya i Vıyhavanne", Minsk, 2012

Lokotko, A. İ., Babosov, E. M., Koşelev, V. S., "Kto Jivet v Belarusi", İzdatelstvo Belaruskaya Nauka, Minsk, 2012

Zinovskiy, V. İ., Palkovskaya, E. M., "Belarus v Tsifrah 2012. Statistiçeskiy Spravoçnik", Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Respublika Belarus, Minsk, 2012